

Nr 74.

Av herr **Linderot**, *angående revision av 8 kap. strafflagen m. m.*

Den antidemokratiska lagstiftningen.

På senare år ha åtskilliga lagar, vilka icke låta sig förena med en demokratisk rättsordning, stiftats och satts i kraft i vårt land. Främmande idéer, förhatliga för praktiskt taget alla svenskar och vilka här aldrig lyckats samla något större antal väljare, ha, i en omfattning som i dessa dagar allt flera medborgare börjat reagera mot, tillåtits genom infiltration av såväl lagstiftningen som förvaltningsverksamheten sätta grova spår i svenskt samhällsliv. Professorn i förvaltningsrätt vid Uppsala universitet, Halvar Sundberg, anser sig i sin nyutkomna skrift »Strödda uppsatser om rättsutveckling och rättsupplösning» kunna konstatera, att vissa rättsliga företeelser i våra dagars Sverige »bygga på föreställningar av omisskänneligt nationalsocialistiskt ursprung, vilka upptagits av lagstiftningsmakten utan hinder av de härskande politiska partiernas ofta affischerade avståndstagande från denna åskådning . . .». Ledamoten av riksdagens första kammare, advokat Georg Branting, gör i sin skrift »Lagröta eller det svenska rättssamhällets förfall» följande uttalande: »Utan att svenska folkets flertal ännu har blivit det riktigt varse och ännu mindre förstått vidden av den pågående förändringen, utan att dess representanter i riksdagen ännu ha känt annat än kanske då och då en undertryckt ilning av förskräckelse eller en oklar och osäker motvilja, har hos oss en utveckling begynt, som tydligt nog pekar mot den gamla svenska rättskulturens upplösning. Själva dess centrala nervsystem har angripits. Fundamentala rättsprinciper ha sopats undan såsom hade de ingen vikt. Den kräftsjukdom, som i och med nazismen slog klorna i det mellaneuropeiska rättsystemet, har också börjat kräla in över våra gränser».

Av alla de resultat de senaste årens lagstiftningsarbete avsatt är troligen 8 kap. strafflagen i den nya lydelsen av den 17 maj 1940 och med 1942 års lagändringar det som minst överensstämmer med svenska folkets rättsmedvetande.

Att en person, som utlämnar militära eller av militär betydelse varande uppgifter om Sverige, bör straffas strängt, ifrågasättes icke. Genom de 1940 och 1942 tillkomna nya bestämmelserna i 8 kap. strafflagen har emellertid en sådan utvidgning ägt rum av det straffbara området, att handlingar, vilka av det allmänna rättsmedvetandet betraktas såsom fullt tillåtliga, ja, till och med tämligen självklara, belagts med långvariga frihetsstraff. Handlingar,

vilka icke kunna sägas på något vis beröra rikets säkerhet, ha kriminaliserats, trots att kapitelrubriken endast talar om »förräderi och andra för rikets säkerhet menliga brott».

En person, vilken har sitt sommarnöje i Stockholms skärgård vid någon av trafiklederna och för en god vän berättar exempelvis att ett stort antal tyska fartyg om dagen passerar leden, straffas för olovlig underrättelseverksamhet. Icke ens detta exempel visar emellertid fullt ut denna lagstiftnings karaktär av kopia efter nazistiskt mönster. Icke endast vissa handlingar — i det ovan anförda exemplet omnämmandet för den gode vännen — utan även viss kunskap är kriminaliserad. I 9 § heter det: »Den som obehörigen sätter sig i besittning av eller låter anskaffa upplysning om något sakförhållande, som bör hållas hemligt för främmande makt av hänsyn till rikets förbindelser med sådan makt eller till rikets försvar eller till folkförsörjningen i riket vid krig och av krig föranledda utomordentliga förhållanden, dömes högst till straffarbete i två år. Lag samma vare, där någon obehörigen tager befattning med skrift, teckning eller annat föremål, som innefattar upplysning om sakförhållande, varom nu är sagt.» Här fordras sålunda för straffbarhet icke att någon som helst upplysning lämnas någon. Om mannen på sitt sommarnöje räknar de tyska fartygen i leden, vilket säkerligen åtskilliga människor för ro skull ha gjort, är han redan härmed hemfallen till straff enligt 8 kap.

En annan sida av saken är även värd uppmärksamhet. Vad som »bör hållas hemligt för främmande makt av hänsyn till rikets vänskapliga förbindelser med sådan makt» är uppenbarligen beroende på den mer eller mindre aggressiva utrikespolitik ifrågavarande främmande makt för. De svenska domstolarna ha alltså med införandet av strafflagens nya 8 kap. degraderats ända därhän, att de vid ställningstagandet till frågan om ett kriminaliserat förfarande förelegat eller icke måste taga hänsyn till aggressiviteten och lynnigheten i den ena och andra statens utrikespolitik. Detta innebär — med hänsyn till att det nazistiska Tyskland visat sig vara avsevärt mera lättretligt och känsligt än makterna i det demokratiska blocket — att riskerna för att bli dömd till ansvar för olovlig underrättelseverksamhet äro betydligt större för en politisk intresserad — man behöver som ovan påpekats inte ens vara särdeles aktivt intresserad — demokratisk medborgare än för en nazist.

Ännu ett förhållande förtjänar emellertid påpekas, som likaledes visar hur oförsvarligt bibehållandet av dessa i panikens stund illa hopskrivna lagrum är. Praktiskt taget varje dag innehålla tidningarna uppgifter, exempelvis om var bombträffarna tagit i den eller den staden, vilka om de lämnats icke till en tidningsredaktion utan till några intresserade bekanta — för såvitt polisen erhållit meddelande härom — hade förskaffat uppgiftslämnaren ett kanske ganska hårt straff. Straffskalan är densamma antingen uppgiften är riktig eller felaktig. Många straffångar, vilka nu lida de kval ett långvarigt frihetsberövande innebär, ha endast lämnat uppgifter av den art varje tidning med fungerande nyhetsförmedling lämnar sina läsare. Varken »rikets säker-

het» eller dess »vänskapliga förbindelser med främmande makt» kan på något vis ha berörts av de handlingar, varom det här i vissa fall varit fråga. Ett normalt rättsmedvetande kan heller icke i dessa handlingar se något moraliskt förkastligt, än mindre en grov förbrytelse.

Hemligstämplandet.

Att någon allmän opinion hittills icke reagerat mot denna art av rätts-skipning beror helt enkelt därpå, att rättsskipningen är hemlig. Och därmed äro vi inne på en annan för medborgarnas rättssäkerhet avgörande fråga.

Om offentligheten vid rättegångar gäller som bekant en förordning av 1881 med dess lydelse i lag den 9 maj 1913, enligt vilken rättegångarna vid allmän underrätt skola hållas offentligen, där ej rätten finner förekommande mål vara för anständigheten och sedligheten stötande, eller att »i följd av rättegångens offentlighet något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt». Ehuru rättsens beslut att målet skall handläggas inom lyckta dörrar kan vara synnerligen ödesdigert för den tilltalade, får ett sådant beslut icke särskilt överklagas.

Praxis vid domstolarna har numera blivit, att alla mål, vari någon anklagas för brott emot 8 kap. strafflagen, handläggas såsom hemliga. Det står emellertid klart för var och en, att ett mycket stort antal av dessa mål — personer vilka haft möjlighet att bilda sig en uppfattning om saken anse det övervägande antalet — beröra gärningar, vilkas offentliga avhandlande icke i något avseende eller i någon mån kan sätta rikets säkerhet i fara.

Vid en jämförelse med förarbetena till lagen av 1913, som begränsade regeln om rättegångens offentlighet vid underdomstolarna, finner man också, att domstolspraxis har blivit en helt annan än vad lagstiftningen avsett — en företeelse som torde äga praktiskt taget generell giltighet vid lagar av denna karaktär. Sålunda uttalade dåvarande chefen för justitiedepartementet: »Jag delar den uppfattning, generalstabschefen härutinnan uttalat, och anser det uppenbart, att den sekretess, som man eljest såvitt möjligt söker upprätthålla beträffande till försvaret hörande hemligheter, icke bör få brytas därigenom, att allmänheten får tillträde till rättegången, även då sådana handlingar eller föremål måste företes eller sådana sakförhållanden beröras, som äro av natur att bära hållas hemliga för främmande makt». Det framgår klart av departementschefens yttrande, att endast *militära* hemligheter ansågos kunna motivera en inskränkning i regeln om rättegångens offentlighet.

Justitierådet Sundberg i dåvarande lagrådet hade emellertid klart för sig, att en lag regelmässigt tillämpas i en reaktionärare anda än den i vilken den stiftats. Han uttalade: »Att den samhälleliga vådan av hemliga rättegångar, särskilt i mål av nu ifrågavarande art, är mycket stor, visa åtskilligt allmänt kända, utomlands förda rättegångar. Och bleve förslaget gällande, kan det

antagas, att så gott som varenda rättegång, varå det ägde tillämpning, från början gjordes hemlig».

Just detta har blivit fallet.

Om det från något håll som försvar för nuvarande praxis skulle göras gällande, att det erbjuder stora svårigheter för domstolarna att avgöra om något förhållande, som icke bör komma till allmän kännedom under rättegången, behöver uppdragas, så kan svaras, dels att domarna ingalunda väntat med att förklara handlingen hemlig till dess ett sådant förhållande troligen måste föras på tal, utan stängas dörrarna regelmässigt, så snart de tilltalades levnadsomständigheter äro genomgångna, dels att protokollen i mål, där straff enligt 8 kap. utdömts eller ifrågasatts, undantagslöst hemligstämplas för 25 år framåt.

Flyktingarnas rättslöshet.

Ett lika mörkt kapitel i vårt nuvarande rättsväsende som hemlighetsmakeriet utgör den behandling, som under det nu pågående kriget kommit de flyktingar till del, vilka hit lyckats rädda sig undan det nazistiska tyranniet. Vi be att få citera ur ovan anförda arbete av advokaten Georg Branting: »Under förra världskriget höllos ännu allmänna rättsgrundsatser och stadganden till skydd för rättssäkerheten i helgd, en mäktig allmän opinion tog sig då an de politiska flyktingarnas sak. Beträffande vår tids praxis vid behandlingen av de politiska flyktingarna måste man konstatera, att den icke på något sätt låtit sig inpassa i vårt gamla rättssystem, den har varit en import från det rättsliga ökenområde, som uppstått i Centraleuropa. De politiska flyktingarna ha i Sverige — liksom på många andra håll — de facto ställts utanför lagen, trots att någon lag icke har ställt dem där».

Flyktingarna ha i stor utsträckning internerats i läger på skilda ställen i obygderna. Men många ha också i administrativ ordning dömts till »förvaring», vilket betyder inlåsande i fängelser på obestämd tid. Den »förvarade» behandlas i de flesta avseenden som en fängelsefånge, men har arbetsplikt som en straffarbetsfånge. Detta förfarande äger alltså rum med en människa, vilken man icke kan lägga någon som helst brottslig verksamhet till last.

Den rättslöshet flyktingarna haft och ha att leva under i vårt land kunna de tacka, dels utlänningslagen 54 §, vilken medgiver Konungen att under nuvarande förhållanden meddela de särskilda bestämmelser som prövas nödiga »med avseende å utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket», dels regeringens rent härresande tolkning av detta lagrum. Sålunda har regeringen i strid mot varje språkbruk ansett exempelvis fängelset i Kalmar utgöra »viss ort». Lagstiftaren har alltså icke heller vid utarbetandet av utlänningslagen gått fram med tillbörlig varsamhet och tillbörlig misstro mot i detta fall den verkställande myndigheten.

Lagen om »vissa tvångsmedel».

Den författning, som emellertid mer än någon annan genom sina följder skakat och skadat den svenska demokratien i dess grundvalar, är lagen av den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. Med stöd av nämnda författning har den politiska polisen på allvar hållit sitt intåg i vårt land. För närvarande är förhållandet följande. Dels existerar en speciell politisk polis med tentakler över hela landet och med en särskild chef i organisationens topp, dels äga även landshövdingarna, landsfogdarna, polismästarna samt i huvudstaden förste stadsfiskalen och chefen för kriminalavdelningen de extraordinära befogenheter, som 1940 års tvångsmedelslag medger. Dessa befogenheter äro, att taga föremål i beslag, verkställa hus- och kroppsrensningen, inställa, fördröja, granska och censurera post-, telegraf-, järnvägs- och andra försändelser samt inställa, fördröja eller avlyssna telefonsamtal. Varje person, som misstänkes för att ha begått visst brott, må gripas och kvarhållas, isoleras från yttervärlden och utan rätt att anlita juridisk sakkunskap, först under 15 dagar samt därefter med JK:s aldrig nekade tillstånd ytterligare 45 dagar.

Det är bekant, att polisen fullständigt urskillningslöst begagnat dessa befogenheter. Människor, mot vilka icke skymten av en anledning till misstanke förelegat, ha länge hållits i förvar, utan att de närmaste ens fått reda på hur personen i fråga försvunnit. Brevcensur och telefonbevakning äro år efter år bland andra riksdagsmän utsatta för, vilkas ställning borde erbjuda dem åtminstone ett visst skydd mot polisspionage. Det torde vara klart för de flesta, att polisövervakningen icke endast varit inriktad på att upptäcka eller förhindra brott mot Sveriges säkerhet, utan i stor utsträckning har en utpräglat politisk karaktär.

Den polisövervakning, som stora delar av svenska folket är föremål för, hör samman med en nazistisk stat, däremot icke med livet i ett fritt, demokratiskt samhälle.

Presslagstiftningen.

I högsta grad antidemokratiska äro också de ändringar tryckfrihetsförordningen under detta krig blivit föremål för.

Genom 6 § i tryckfrihetsförordningen har öppnats möjlighet till förhandsgranskning av tryckta skrifter och förbud mot införande i riket av sådana skrifter. Det har med rätta påpekats, att förbudet mot införandet av tryckta skrifter principiellt står i nivå med det förbud att avlyssna utländsk radioutsändning, som nazisterna i Tyskland utfärdat och vilket förbud här i Sverige betraktats såsom ett oerhört ingrepp i individens frihet.

Tryckfrihetsförordningen 3:9 moderniserades upp av 1941 års riksdag. Justitieministern erhöi befogenhet att förordna om tryckt skrifts beläggande med kvarstad i åtta dagar i avbidan på konfiskation. Kvarstadsbeläggande och

konfiskation av skrifter ha under en längre tid hört till ordningen för dagen under detta krig. Exempelvis beslagtogs sjutton tidningar på en enda dag, emedan de publicerat redogörelser för läget i Norge.

Genom ytterligare en ändring 1941 av tryckfrihetsförordningen ha vi i 3: 10 st. 2 erhållit ett förbud mot »kungörande i tryck under krigstid eller vid krigsfara av underrättelser, vilkas spridande är ägnat att skada rikets säkerhet och vilkas offentliggörande Konungen i statsrådet genom kungörelse förbjudit».

Kort och gott: regeringen, som avgör när krigsfara skall anses vara för handen, kan praktiskt taget upphäva tryckfrihetsförordningen. Ty »vad kan», för att tala med Branting, »inte, enligt en ljusskygg och nervös ministers åsikt, vara 'ägnat' att skada 'rikets säkerhet'?»

Tryckfrihetsförordningen har numera i väsentliga avseenden, faktiskt om också icke formellt, berövats den styrka och stabilitet emot konjunkturpolitikens växlingar, som den med sin egenskap av grundlag erhöll av lagstiftaren 1812.

Klasslagarna.

Under kriget ha icke endast lagar, vilka äventyra den allmänna rättssäkerheten, stiftats, utan också sådana, vilka måste betecknas såsom utpräglade klasslagar. Uppenbara klasslagar äro bland annat lag av den 15 december 1939 om utbetalande av krigsrisk ersättning till sjömän och lag av den 30 december 1939 om tjänsteplikt. Den förstnämnda av dessa författningar sätter en grupp av svenska folket, sjömännen, under ett förmyndarskap, som denna grupp långt ifrån gjort sig förtjänt av. Ingen hållbar motivering har lämnats för att sjömännen icke fritt skulle förfoga över den intjänta krigsrisk ersättningen. De samhällsgrupper, vilka under kriget kunnat öka sina inkomster med betydligt större pengar än vad våra sjömän erhålla i ersättning för att de dagligen riskera sina liv för vår försörjning, ha inte på motsvarande sätt fått sin rörelsefrihet begränsad. Tjänstepliktlagen åter riktar sig icke formellt mot någon viss befolkningsgrupp men måste till sina verkningar, åtminstone vad beträffar de negativa verkningarna, praktiskt taget uteslutande beröra arbetarklassen. Så har också blivit fallet. Då de så kallade 43:orna sändes upp till de norrländska skogarna för att hugga den ved skogsarbetarna skulle ha avverkat, om de erhållit skälig betalning, slapp den studerande ungdomen, d. v. s. överklassens ungdom, undan. Även byggnadsarbetarna ha drabbats av tjänstepliktlagen.

Utöver dessa kunna nämnas sådana krislagar som transportförbudslagen, lagen om upplösning av så kallade statsfientliga organisationer med flera, vilka höra samman med det väldiga komplexet av antidemokratiska lagar, som genomförts under kriget under förmenande att de skulle vara ett skydd för landets självständighet och fred. Det torde bli anledning att i andra sammanhang återkomma till denna lagstiftning.

Sverige är ett av de få länder, som hittills lyckligen undgått att indragas i kriget. Men medan de länder, vilka måste kämpa emot de fascistiska angripstaterna, ansett sig i många avseenden kunna, ja böra, utveckla sin demokrati redan under kriget, har här i Sverige från demokratisk synpunkt en svårartad förfallsutveckling ägt rum, som ovan något exemplifierats. En genomgripande revision på lagstiftningens område är av nöden, om icke Sverige inom kort skall ståta med en av de mest odemokratiska, en av de mest nazistbetonade rättsordningarna i världen.

Under åberopande av det ovan anförda tillåter jag mig föreslå,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa:

1) att en sådan omarbetning skyndsamt måtte företagas av 8 kap. strafflagen och proposition i följd därav framläggas, att endast verkligt spioneri och ett utlämnande av sådana uppgifter, vilkas offentliggörande innebär en försämring av Sveriges försvarsläge, blir straffbelagt,

2) att sådan omarbetning skyndsamt måtte företagas av KF 22 april 1881 om offentlighet vid underdomstolarna och proposition i följd därav framläggas, att av ordalydelsen otvetydigt framgår, att endast under den tid något sådant förhållande avhandlas, som med hänsyn till rikets försvarsläge bör hemlighållas, rättegången får hållas inom lyckta dörrar,

3) att proposition om sådan ändring av rättegångsbalken måtte framläggas, att beslut om handläggning av mål inom lyckta dörrar må kunna särskilt överklagas,

4) att proposition om sådan ändring av utlänningslagen måtte framläggas, att utlänning icke skall av administrativ myndighet utöver vad för svensk medborgare gäller kunna berövas sin frihet.

Stockholm i januari 1944.

Sven Linderot.